

BIOGRAFIA

**Joaquim Maluquer i Sostres (1930-2011):
ornitòleg, naturalista, president****Preàmbul**

En ocasió del recent decés de Joaquim Maluquer i Sostres (Barcelona, 11 de desembre de 1930 – Barcelona, 15 d'agost de 2011), la Institució Catalana d'Història Natural vol recordar la figura clau que n'ha estat, i la importància que ha tingut en l'àmbit de la conservació de la natura a Catalunya, tot plegat en temps sovint adversos. I ho vol fer amb els escrits de dos dels seus estrets col·laboradors i amics, plens de reconeixement i de passió. Ramon Folch i Xavier Ferrer ens mostren un Joaquim Maluquer molt identificat amb els principis de la Institució: autor de nombroses publicacions sobre ornitologia com *Els ocells de les terres catalanes*, impulsor d'obres de gran abast com *La Biosfera* d'Enciclopèdia Catalana, o l'emblemàtic *Natura, ús o abús? Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*.

Des d'aquests principis, Joaquim Maluquer va ser promotor discret i eficaç d'accions de conservació d'espais d'interès natural tan emblemàtics com els Aiguamolls de l'Empordà, molt sovint des de llocs aparentment allunyats de l'àmbit de la gestió i la protecció del medi natural.

Com a Institució, tenim també un gran deute amb en Joaquim Maluquer, per la seva significada presidència en dues ocasions (1976-1978 i 1998-2000). La segona d'aquestes presidències coincidirà amb la celebració del centenari de l'entitat, durant el qual es van perfilar les bases de la seva estratègia actual. En sortí una Institució més independent en la presa de decisions, més forta econòmicament, més present als debats sobre la conservació del territori i dels sistemes naturals dels Països Catalans, i més propera al món naturalista actual.

*Consell Directiu de la ICHN,
Barcelona, febrer de 2012*

Joaquim Maluquer i Sostres, l'eficàcia discreta

Ens vam conèixer a final de l'any 1972, tot just iniciada la represa d'activitats de la Institució Catalana d'Història Natural. En acabar una de les primeres sessions científiques, en la qual jo havia intervingut com a nou secretari general de l'entitat, em saludà i es presentà. Volia exposar-me una idea. Vam quedar de veure'ns a la Facultat de Ciències, del Departament de Botànica de la qual jo era aleshores un jove professor ajudant. Em va proposar de fer una mena de repertori dels indrets o espècies dels Països Catalans mereixedors de protecció, en aquells moments en què el moviment conservacionista començava a prendre cos a casa nostra. Ens vam entendre de seguida, va ser un amor a primera vista. Jo vaig apreciar la seva visió empresarial; ell, segons després manifestà repetidament, valorà en mi una capacitat organitzativa que no havia trobat anteriorment en altres instàncies acadèmiques. D'aquest acord, sotmès immediatament a l'aprovació del Consell Directiu, nasqué el «Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans» (Folch, 1976; figura 1).

«*Soignez les détails, gâchez les femmes et, surtout, pas trop de zèle*» («cuideu els detalls, mimeu les dones i, sobretot, cap excés de zel»): Joaquim Maluquer evocava sovint aquesta màxima de Charles-Maurice de Talleyrand, el gran diplomàtic francès. Es diu que Talleyrand l'encunyà contrariat per la rapidesa amb què els secretaris de Napoleó cursaven les ordres de l'emperador, sense donar-li temps a recapacitar i fent-lo, així, víctima dels seus rampells. Maluquer posava èmfasi en aquest tercer consell. De fet, invocava Talleyrand amb aquesta única finalitat. Excés de zel equivalia a precipitació o a insistència contraproduent.

Maluquer hauria fet les delícies de Talleyrand, mai no es precipitava ni pressionava en excés, d'aquí la seva discreta eficàcia. Vaig

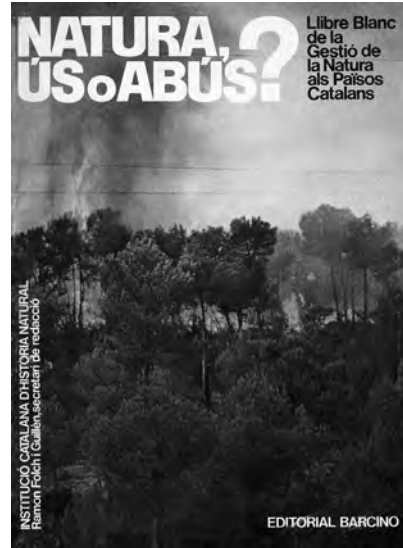

FIGURA 1. El «Llibre blanc», obra fundacional del conservacionisme català en matèria de natura, deu la seva paternitat a més d'un centenar d'autors, i a Joaquim Maluquer l'haver estat possible.

tenir ocasió de constatar-ho a bastament al llarg de la nostra dilatada amistat. Una amistat, ara me n'adono, marcada per aquesta prudència tan seva. Vam ser amics plàcids, sense excessos de cap mena. Placidesa que emanava d'ell, confesso que la seva calma impertorbable a vegades em posava una mica nerviós. La veia més aviat com un demèrit de les seves altres virtuts. «Si tingués més sang...», pensava. Anava errat. La discreció era la seva excel·lència. Em sap greu parafrasejar el fiscal del Consejo de Castilla, José Rodrigo Villalpando, a propòsit del Decret de Nova Planta, però Maluquer sabia «lograr el efecto sin que se notara el cuidado». Ben mirat, aquesta mà esquerra discreta és una de les eines de la diplomàcia. Ell la dominava.

Maluquer feia que les coses passessin. No es feia notar al camp, però en un moment donat, marcava. Era als antípodes del joc d'exhibició, defugia els malabarismes i les jugades de lluïment. No anava darrere la pilota ni es

feia mirar. Observava, es col·locava i feia el gol. Més ben dit: feia la passada decisiva. Era a tot arreu sense fer-se notar mai enlloc. Suggeria, callava, canviava impressions discretament, s'assegurava, sense proclames, que la gestió anava per bon camí. Gratant una mica, el trobaves sovint a l'ombra de multitud d'iniciatives transcendents; als titulars, mai.

Pel que sé, va tenir una vida plàcida, afavorida per un entorn familiar protector, poblat de parents rellevants¹. Potser això afavorí la seva tan característica manera de fer. O potser la seva tan característica manera de fer va afavorir la placidesa de la seva vida. Segurament totes dues coses alhora. En tot cas, jo el vaig veure sempre tranquil·lament instal·lat al seu lloc, sense estridències, tant en l'àmbit familiar privat com en l'àmbit públic, sigui com a secretari general del Servicio Comercial de la Industria Textil Algodonera (SECEA, 1962-78), que venia a ser la patronal dels cotoners, sigui com a director general de Promoció Social del Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya (1978-80), sigui com a secretari del Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya (1980-84), sigui com a conseller executiu de Catalana de Gas (1984-90). Funcions no gens acadèmiques per a un home culte i acadèmic de maneres, certament. Funcions que va complementar amb moltes altres activitats, com la de fundador i president de la Cooperativa de Crèdit i Estalvi de Barcelona

¹ El seu avi, Joan Maluquer i Viladot (1856-1940), fou fiscal del Tribunal Suprem, diputat a Corts, senador i president de la Diputació de Barcelona (1930-31). El seu besavi, el pallarès Salvador Maluquer i Aytès (1810-87), pare de Maluquer i Viladot, va ser alcalde de Barcelona (1868) i també president de la Diputació de Barcelona (1872). El seu pare, Joan Maluquer i Rosés (1903-63), va ser un destacat juriconsult. Altres familiars pròxims han destacat com a erudits o professors universitaris, entre els quals Joan, Ignasi, Jordi i Carles Maluquer de Motes. Els seus oncles Salvador, Josep i Joaquim Maluquer i Nicolau, així com el seu cosí Salvador Maluquer i Maluquer van ser destacats naturalistes, com es detalla en el cos del text.

(1966-75), de conseller i col·laborador habitual d'*El correo Catalán* (1961-65, 1971-78), diari desaparegut que tingué un important paper sociològic en la seva darrera època, de president de la Junta Administrativa de l'Hospital Clínic i Provincial de Barcelona (1975-80) o de patró de la Fundació Enciclopèdia Catalana. En aquests ambients tan diversos, despertà sempre la mateixa sensació: hi era, no se'l notava, feia.

S'havia llicenciat en dret a la Universitat de Barcelona l'any 1953 i doctorat en sociologia a la Université de Genève deu anys més tard²; posteriorment, passats deu anys més, havia obtingut el doctorat en dret a la Universitat Autònoma de Barcelona³. Tenia dos doctorats, doncs, però mai no es va fer dir doctor: segurament li semblava excessiu fer-ho notar, una actitud ben seva. En tot cas, d'on li venia a un doctor en dret i en sociologia, a un columnista de prestigi, a un executiu d'empreses multinacionals, a un alt càrrec de confiança política, la inclinació naturalística? Perquè la seva rellevància i el reconeixement públic, si més no una part molt significativa del seu renom, no provenien de les seves capacitats jurídiques o empresarials, que les tenia, sinó dels seus coneixements ornitològics. No hi ha misteri en aquest fet aparentment sorprenent.

No hi ha misteri, hi ha sensibilitat i trajectòria familiar. Els seus oncles Salvador i Josep Maluquer i Nicolau (1881-1955, 1883-1960) van ser cofundadors (1899) i presidents (1910 i 1951) de la Institució Catalana d'Història Natural. Un tercer oncle més jove, Joaquim Maluquer i Nicolau (1892-1986) —a qui vaig tenir l'honor de conèixer, ja en el darrer tram de la seva vida— va ser un herpetòleg remarcable, secretari de la Institució en la seva primera època (1912, 1915-16, 1918-19). I, encara, un cosí germà, Salva-

² «L'assimilation des immigrés en Catalogne» (1963).

³ «La política algodònica, 1940-1970» (1973).

dor Maluquer i Maluquer (nascut l'any 1926), ha estat i és un dels grans impulsors de l'activitat ornitològica a Catalunya i més enllà. Salvador Maluquer i Maluquer inicià el seu cosí Joaquim en el coneixement dels ocells, juntament amb altres apassionats pel tema, com Frederic Travé. L'any 1954 van ser cofundadors de la Sociedad Española de Ornitología i, simultàniament, de la seva secció catalana. Tot els venia de les seves inicials experiències cinegètiques, aviat substituïdes per llargues estones d'observació a la seva casa pairal de Folquer, a la Noguera. Ben aviat, l'any 1956, en va sortir el primer llibre de Joaquim Maluquer, «Els ocells de les terres catalanes», obra d'obligada referència, successivament ampliada i reeditada els anys 1973, 1981 i 1987 (Maluquer, 1956).

La Casa Gran de Folquer era una mena de santuari familiar, una romanalla d'altres èpoques tirant a carlines. Quan m'hi va convidar per primer cop, als anys setanta, no hi havia llum elèctrica ni aigua corrent; tampoc no hi havia telèfon, és clar. S'hi arribava a través d'un trencall sense asfaltar que arrencava de carretera d'Artesa de Segre a Comiols, a trams privada d'asfalt, també. La casa era un vaixell al pare en una encalmada mar de sembrats, una estampa d'altres temps. Joan Hernández Pijuan (1931-2005), cunyat de Joaquim Maluquer, s'hi retirava a pintar. Les dues famílies, la de Joaquim Maluquer i Rosa Margalef i la de Joan Hernández Pijuan i Elvira Maluquer, hi passaven l'estiu amb els seus fills, Joan i Bet d'una banda i Joan, Joaquim, Elvira i Mateu d'altra. També hi feia cap Xavier Maluquer, germà de Joaquim. Allà tothom es deia Maluquer... S'hi parlava de tot, en llargues vetllades estimulades per la manca d'altres entreteniments. La natura hi era tothora present, per a Joaquim Maluquer en forma d'ocell, per a Hernández Pijuan en forma de quadre, per a mi com a espai territorial. Un dels quadres

d'Hernández Pijuan s'intitula «Glauc». «*Quin color, aquestes carrasques!*», em va dir. «*Sí, són glauques*», vaig replicar. La paraula el va fascinar, i no m'estranya: «glauc» és un terme eufònic i contundent. Joaquim Maluquer exultava amb aquestes coses i afegia mil observacions i comentaris. Eren converses d'aristòcrata rural il·lustrat que contrapesaven les d'empresari o acadèmic urbà que manteníem la resta de l'any.

A Folquer naixien idees com la del «Llibre blanc»; a Barcelona esdevenien fets. Maluquer suscità l'obra, però a més s'assegurà que fos econòmicament possible gestionant un ajut —modest, però decisiu— d'Òmnium Cultural, que aportà 100.000 pessetes de les d'aleshores per fer front a les despeses de gestió, que eren relativament altes per mor de l'elevat nombre de col·laboradors i d'originals que calia obtenir i processar. Quan arribà a port aquella empresa col·lectiva (més d'un centenar d'autors, tot treballant de franc), Maluquer maniobrà un cop més per tal que fos editada. Influí decisivament sobre Lluís Carulla (1904-90), propietari d'Editorial Barcino, i l'obra aparegué el dia de Sant Jordi de 1976. Si el «Llibre blanc» és la publicació fundacional del conservacionisme català modern, és a dir de l'ala ambiental de l'ecologisme, *et pour cause* del sostenibilisme actual, Joaquim Maluquer ha de ser considerat el pare de tot plegat. Ell refusava aquest tractament; en broma, jo li deia que, si no acceptava la paternitat —la maternitat, més aviat—, com a mínim havia d'admetre la seva condició de «llevadora»... Aleshores recorria al seu mig riure mofeta i entregirava el coll amb un gest característic, tot recollocant-se les ulleres. «*Amb aquestes ulleres tan grosses fas posat d'òliba*», li deia. L'escarni benigne el feia riure, fins el complaïa, perquè l'òliba és un ocell beneficiós i observador, de plomatge bellíssim.

Una altra intervenció capital de Maluquer es va produir arran de «Biosfera», l'obra en

11 volums sobre els humans als ecosistemes del món que, amb la inestimable col·laboració de Josep M. Camarasa i Montserrat Comelles, vaig dirigir per a Enciclopèdia Catalana (1993-98). Maluquer ja havia pledejat anteriorment per tal que l'editorial tirés endavant la «Història natural dels Països Catalans», 16 volums que també vaig tenir l'honor de dirigir (1984-92), però va ser amb «Biosfera» que s'hagué d'emprar a fons. Alguns patrons no volien apartar-se de la línia tradicional de l'editorial, circumscrita a temes estrictament catalans. Maluquer, sense fer soroll, els va anar convencent. No ho diu enlloc, però va ser així. El preu de la discreció és l'anonimat. És just que un dia o altre siguin conegudes i reconegudes aquestes actuacions. Sense Maluquer no hi hauria hagut «Llibre blanc», no hi hauria hagut «Biosfera», qui sap si tindriem «Història natural».

Tampoc no haurien prosperat moltes altres iniciatives, en especial les relatives a la vertebració dels Països Catalans com a realitat cultural moderna. La llar dels Maluquer-Margalef era el punt de recalada de Joan Fuster quan anava a Barcelona. En Joan i la Bet Maluquer expliquen que la seva arribada tenia cada cop caràcter d'esdeveniment. És fàcil d'entendre. Fuster, càustic i desmanegat, introduïa una considerable dosi de desordre en aquell univers tan plàcid i endreçat. El cas és que Joan Fuster o Eliseu Climent van trobar sempre en Joaquim Maluquer un cap de pont eficaç i, òbviament, discret. La seva destra mà esquerra fou també fonamental en l'administració del llegat de Joan Fuster. La part més substantiva de la dilatada correspondència intercanviada entre Joan Fuster i Joaquim Maluquer (quasi un miler de cartes) ha esta publicada recentment.

Joaquim Maluquer presidí la Institució Catalana d'Història Natural en dos mandats, de l'any 1976 al 1978 i del 1998 al 2000. Però es

va fer present a la vida de l'entitat de forma continuada. Entre bastidors, que era el seu espai natural. Li devem molt, el trobarem a faltar.

Ramon Folch
President estat de la ICHN
01.12.11

Bibliografia

- FOLCH, R. (Ed) 1976. *Natura: ús o abús? Llibre blanc de la natural als Països Catalans*. Barcino. Barcelona
- FOLCH, R. (Dir) 1986. *Història natural dels Països Catalans*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona
- FOLCH, R. (Dir.) 1993. *Biosfera* (11 vol.). Enciclopèdia Catalana. Barcelona
- FURIÓ, A. & FERRÉ, X. 2004-2005. *Correspondència de Joan Fuster*, vol. 7 i 8: Joaquim Maluquer. Tres i Quatre, València
- MALUQUER, J. 1956. *Els ocells de les terres catalanes*. 1ª ed. Barcino. Barcelona.

Joaquim Maluquer i Sostres, el vol discret de l'òliba

La cerca d'un ocell com a símbol de Joaquim Maluquer i Sostres tindria, en un rapinyaire nocturn com l'òliba, la figura més aproximada; pel físic, pel comportament i per la història cultural. Les gairebé perpètuas ulleres, la cara arrodonida, els moviments pausats i la tirada més per l'escolta que per la parla serien les aproximacions físiques. El vol silenciós i la seva eficiència en el treball a l'ombra, mostraria l'aproximació comportamental. La figura de l'òliba com a sinònim de la saviesa, l'ocell d'Atenea (símbol ben noucentista), reflectiria la història cultural. Per tot plegat l'òliba escau molt al personatge.

El 1969, quan jo m'iniciava en l'observació d'ocells, en Joaquim Maluquer i Sostres (en Quim pels amics) ja havia deixat enrere el seu període més actiu com ornitòleg «social» amb la Sociedad Española de Ornitología (SEO; figura 2). Apareixia poc en els cercles del món de l'ornitologia del moment —la SEO, el Museu de Zoologia o les reunions de zoòlegs a la seu del CSIC del carrer Egipcíiques—. Per tant, malgrat coincidir en l'observació d'ocells, jo no vaig contactar amb ell en cap d'aquestes plataformes vinculades a l'ornitologia. Cap a 1974, tot just llicenciat en biologia, el vaig contactar per demanar-li consell sobre com trobar feina de naturalista —llavors molt rara—. Ell m'aconsellà i m'ajudà en l'estratègia i la preparació d'unes oposicions per entrar al Museu de Zoologia. Com a part de l'estratègia em recomanà de llegir *El príncep* de Maquiavel. Finalment vaig optar per una altra línia professional, deixant de banda les oposicions, però l'ocasió em serví per començar a conèixer el caràcter i les formes d'en Quim, i per adonar-me de la universalitat i utilitat dels clàssics.

En la dècada dels setanta, la ICHN, impulsada molt activament per en Ramon Folch i Guillèn, i d'ençà 1976 també per en Quim, era

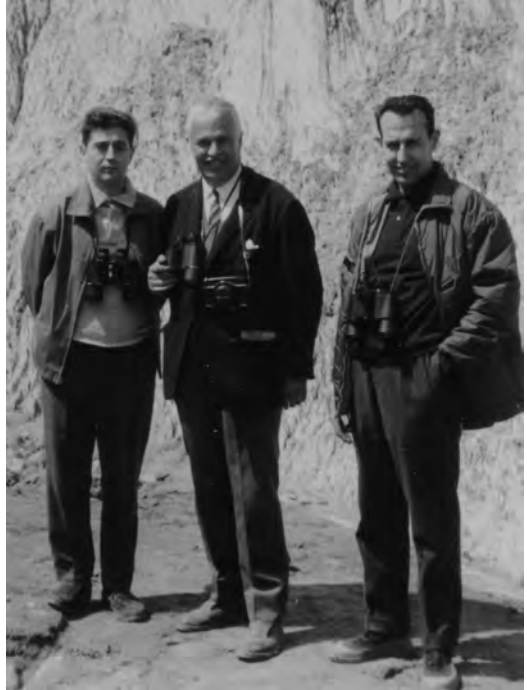

FIGURA 2. D'esquerra a dreta: Joaquim Maluquer, el seu cosí Salvador Maluquer i l'amic Frederic Travé, tots tres membres destacats de la Sociedad Española de Ornitología. La fotografia fou presa en una sortida a Cardona, l'any 1964.

un graner de molts naturalistes i de recuperació catalanista que funcionà, en paraules de Ramon Folch, «*com a plataforma de convergència, d'aglutinació i de potenciació*» d'estudis transversals de flora, fauna i gea. En Quim fou president de la ICHN en dos períodes: el 1976-1978 i el 1998-2000. La Institució, molt estimada per ell, estava estretament vinculada als seus oncles paterns, Salvador, Josep i Joaquim Maluquer i Nicolau, però a més l'única referència naturalista del seu pare, Joan Maluquer i Rosés, fou publicada al Butlletí de la ICHN del mes d'octubre de 1917.

El primer període de presidència, amb en Ramon Folch de secretari, fou una de les etapes més brillants de la ICHN i esdevingué alhora l'origen d'una amistat i una fructífe-

ra col·laboració entre ambdós. La seva acció, però, no és limitada a l'estricta període presidencial. Per acord de Junta de la ICHN del 7 de març de 1973, en Quim, amb l'Albert Marjanes i l'Eulàlia Velasco, constituï la Comissió per a la Preservació de la Natura, encarregada de coordinar les iniciatives dels membres interessats en la qüestió. Element important de la seva acció fou l'obtenció de recursos econòmics, inabastables per als naturalistes del moment. Per exemple, almenys els anys 1978, 1979 i 1980, gestionà amb la Diputació de Barcelona ajuts econòmics importants per a la supervivència de la ICHN, en uns anys de crisi molt forta i on la Institució fou molt activa organitzant cursos i publicant llibres i opuscles naturalistes, tot substituint una feina que es feia més a la Universitat. El 1977 obtingué, també de la Diputació, diners per publicar *Els sistemes naturals del Delta de l'Ebre*, el primer llibre sintètic de diverses disciplines científiques i l'origen de moltes tesis doctorals, com per exemple la meua sobre ànecs i fotges a l'hivern (IEC, 1977).

El seu paper fonamental en la gènesi i publicació del «Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans» (Folch, 1976), considerat per la Societat Catalana d'Ordenació del Territori un dels deu fets més importants en la història de Catalunya pel que fa a temes d'ordenació del territori, ja el faria sobradament mereixedor del record i l'afecte de tots els naturalistes. L'amic Camarasa explica detalladament la gestació del llibre, el marc social del moment i el ressò que ha arribat a tenir. Li manllevem les seves conclusions:

L'aportació fonamental del Llibre blanc rau sobretot en la data de la seva primera edició: la de fer accessible a un públic ampli i sobretot als agents de l'ordenació del territori que aquest és alguna cosa més que una superfície sobre la qual cal disposar habitatges, indústries o infraestructures; la d'ensenyar que hi resideixen uns valors que no per intangibles o gairebé

imperceptibles per a l'observador poc avesat són menys importants. El Llibre blanc va ajudar a trencar la frontera, fins i tot lingüística, entre arquitectes, enginyers i economistes que treballaven en el camp de la planificació territorial, per una banda, i naturalistes i ecòlegs per una altra. També va deixar la seva empremta en algunes disposicions i plans de diferents administracions públiques catalanes, com la Diputació de Barcelona a partir de 1976 i la Generalitat a partir de 1979, en especial en el Pla d'espais d'interès natural (PEIN). Ressò a nivell popular, el que li donaren les desenes o potser centenars de moviments locals, comarcals o de més amplitud de salvaguarda d'altres tants paratges o condicions naturals arreu dels Països Catalans. El fet que apareguessin, ni que fos de resquitllada, al Llibre blanc, aquests paratges o que es fes referència a la seva condició poc o molt excepcional, donava legitimitat a la reivindicació i desmentia qualsevol pretesa ignorància per part dels presumptes responsables de l'agressió.

Finalment hi hagueren també altres elements positius més immediats, com per exemple el de presentar l'existència de la problemàtica ambiental als mitjans de comunicació. Tingué la idea inicial del llibre el 1972 i proposà al Consell Directiu de la ICHN el gener de 1973 de fer-lo (Camarasa, 2007). En Joaquim Maluquer fou un dels 83 autors de l'obra i treballà força per aconseguir que l'obra veiés la llum, tal com ja explica l'amic Ramon Folch en aquesta mateixa publicació.

En referència a l'ornitologia, la ICHN mai no ha jugat cap paper destacat a Catalunya, llevat potser dels primers anys de la seva existència (amb la col·lecció d'ocells dissecats), i de l'efímer període d'existència de la Comissió d'Ornitologia creada el 1977 quan en Quim era president. La vida d'aquesta comissió és una faceta poc coneguda de la història de l'ornitologia catalana. La primavera del 1977 s'havia desfet la secció ornitològica del Mu-

seu de Zoologia, el grup ornitològic català més important, i per tant els observadors d'ocells catalans en actiu es trobaven orfes d'organització. La *Sección Regional Catalana* de la SEO era poc atractiu per als joves, ja que no practicava sortides de camp. La Universitat de Barcelona tampoc no era una alternativa vàlida, ja que encara no s'hi havia format el nucli d'ornitologia. A més, el món acadèmic del moment era tancat i poc receptiu a considerar científica una activitat basada en observacions i no en captures. Als ornitòlegs solament ens quedava la ICHN, que semblava l'organització naturalista més dinàmica del moment. La Comissió d'Ornitologia s'inicià amb força, ja que des de l'inici disposà de logo: un còlit negre dibuixat per l'Emili Esteva. La selecció d'aquesta espècie fou temàtica (era un ocell mediterrani) i crematística; hi havia molt pocs diners i, com que aquest còlit era blanc i negre, permetia la impressió amb una sola tinta. Amb el disseny s'imprimiren adhesius que es repartiren en les *IV Jornadas Ornitológicas Españolas* de la Sociedad Española de Ornitología que tingueren lloc a Barcelona a mitjans d'octubre de 1977 i en les quals participà la Comissió. Aquesta comissió transità uns pocs anys (almenys fins el 1982) esllanguida amb la major part d'activitats reduïdes a unes poques sessions de conferències sovint realitzades en col·laboració amb altres entitats.

Als ornitòlegs la ICHN ens semblava molt activa i oberta, però la realitat és que, malgrat algunes excepcions durant el període de la Comissió, no ho era tant com creïem. Era l'època que Camarasa (2000), en la seva història de la ICHN, anomena «els temps dels professors (1978-1986)», dominats per una certa atonia i incertesa després de l'etapa febril de la represa. La Institució estava dominada per professors universitaris que, com ja he comentat, no entenien que jovenets poguessin fer ciència al marge de la universitat (la «*citizen science*» *avant la lettre*), característica dels ornitòlegs

d'arreu del món. D'altra banda, aquest col·lectiu era constituït per gent molt jove, autodidacta, amb molta voluntat però tècnicament poc preparada i força aïllada geogràficament i tècnica del món científic internacional. Aquest aïllament respecte els contactes internacionals era peculiar dels ornitòlegs catalans i no extensiu a d'altres col·lectius zoològics del moment, com per exemple la Comissió de Cetologia de la ICHN (creada el 1972 i amb un fort pes universitari). Mancava també un organitzador que impulsés la Comissió de forma similar a com ho havien fet en Salvador Maluquer i Maluquer a la secció catalana de SEO, o en Salvador Filella a la secció ornitològica del Museu de Zoologia. Cap dels promotors de la Comissió (els principals eren en Joaquim Maluquer i en Jordi Sargatal) varen estirar l'arada. Els ornitòlegs tenien un pes demogràfic molt més important que qualsevol altre grup naturalista del moment, uns objectius molt clars i cenyits quasi exclusivament a l'especialització ornitològica, duien una trajectòria pròpia independent i tenien poca afinitat pels academicismes de la Institució. La convivència, per tant, de la ICHN amb el col·lectiu ornitològic fou simplement breu. Com a contrapunt, el contacte dels ornitòlegs amb la ICHN serví en part per obrir-nos el marc escènic científic, connectar-nos transversalment amb altres disciplines com la botànica, aprendre maneres en ciència, i també serví per poder publicar al Butlletí alguns articles d'anellament, censos d'aus aquàtiques, algun de gavines, etc. Malgrat ser el president de la ICHN, ornitòleg i membre promotor de la Comissió, en Joaquim Maluquer hi jugà solament un paper tangencial, segurament perquè el seu interès envers l'ornitologia estricta ja era un tema del passat, i llavors es concentrava més en la conservació de la natura.

A més de la Institució, en Joaquim Maluquer mantingué un paper notable en dos altres organismes naturalistes: la «Lliga per a la Defensa del Patrimoni Natural» (DEPANA) i

la *Sociedad Española de Ornitología* (SEO). Fundador i membre del Consell Assessor de DEPANA durant bastants anys, participà activament en diverses actuacions relacionades amb la protecció de l'ornitofauna, com per exemple a les zones estèpiques de Lleida. El seu paper, però, més important no va ser en les actuacions directes sinó com a protector de DEPANA a l'ombra (Ferrer, 2011).

El seu treball en la temàtica naturalista ultrapassa els aspectes publicistes, i la seva gran importància com a defensor de la natura roman poc coneguda a causa de la seva modèstia. El potencial humà i la intel·ligència, juntament amb l'afabilitat i la pertinença a la burgesia catalana històrica, li permeteren treballar eficientment i discreta a moltes cuines del poder econòmic i cultural —i en part també polític— que coneixia bé per la seva llarga trajectòria en llocs clau de la vida catalana (Maluquer, 1997). El seu amic Albert Manent explica: «*Per la seva discreció molts ignoren que Maluquer, molt relacionat amb Pere Duran, Manuel Ortínez o Ibáñez Escofet, ha tingut un paper clau abans i després de la transició com home pont, conciliador, humanista*». (Manent, 1997). Els càrrecs públics i l'adscripció a consells i organismes de tota mena conformen una tirallonga de més de trenta càrrecs importants, que van des de la secretaria del Consell Executiu de la Generalitat fins al Consell d'Administració de Catalana de Gas, entre altres (Maluquer, 1997; IEC, 2001). Diu el seu fill: «*El pare era una persona amb molta capacitat de relacions, amb una gran capacitat de sintetitzar les idees*» (Milian, 2011). Precisament, aquesta xarxa de contactes sovint la posà al servei del coneixement i de la protecció de la natura, i molt especialment dels ocells. Obria portes en els organismes impermeables llavors als naturalistes, presentava personatges aparentment sense lligam però amb possibilitat de crear sinergies, feia accessibles coses aparentment inaccessible... Fou una barreja infreqüent de

diplomàtic, intel·lectual i alhora executiu.

L'impulsor de l'ornitologia en català

Maluquer, com a creador i pare indiscutible de la història de l'ornitologia als Països Catalans, manifestà: «*Joan Fuster, coneixedor del meu interès pels ocells em revelà les fonts erudites on apareixien antigues referències d'aus pròpies de les terres valencianes, sobretot dels marjals. A l'efecte em trametia fitxes, que confeccionava en el curs de les seves lectures (...)* Així fou com Joan Fuster m'inicià en els treballs ornitològics d'índole històrica» (Reig-Ferrer & Ferrer, 2006). També fou un dels redactors i recopiladors principals de la llista dels noms comuns en català dels ocells. Lligat al seu doctorat en sociologia a la Universitat de Ginebra el 1963, fou un precoç descriptor dels aspectes socials de l'activitat de l'ornitologia, i divulgador de la importància de la cultura científica com a contrapunt de la cultura denominada «literària». Seguint el mestratge de Josep Maria de Sagarra i altres grans clàssics de la nostra llengua, fou creador i divulgador de vocabulari i nomenclatura ornitològica, i mestre, també, pel que fa a la forma d'escriure els temes ornitològics en català. Heus ací un parell d'exemples de la seva prosa:

«*El tret que millor caracteritza el gamarús és el seu crit, qualificat amb raó com un tètric i tremolós udol que ressona al capvespre en la boscuria més pregona*» (Maluquer, 2008).

«*Les fredelugues, de vol desmanegat, crit planyívol, plumall i mantell d'un verd fosc irrisat*» (Maluquer, 1997).

Maluquer s'inicià en els temes de natura de forma quasi autodidacta en el si de la gran família Maluquer, de profundes arrels naturalistes. En les seves memòries (Maluquer, 1997) explica aquests inicis amb els seus dos cosins, Salvador i Josep Maluquer i Maluquer, que el consideraven més germà que cosí. Amb ells formava un trio de naturalistes comandat

pel «germà gran», en Salvador i ell, ja de petit era anomenat «l'intellectual». El trio vivia en el mateix edifici a Barcelona i estiuiejava a les finques familiars de la Noguera. Segons en Salvador, el seu cosí es trobava molt a gust a casa del seu oncle Joaquim, un herpetòleg amb característiques de personatge de novel·la del *Far West*, i pare d'en Josep i en Salvador. El lligam Salvador-Quim era molt estret i complementari. En Salvador ha estat sempre metòdic, rigorós i interessat per la fidelitat extrema a la dada concreta. En Joaquim, en canvi, s'estimava més les generalitats i les síntesis, preferia descriure atmosferes, tendències i caràcters. Amb en Salvador van fer plegats de curadors informals de la col·lecció d'ocells del Museu de Zoologia de Barcelona, des de mitjan dels anys quaranta fins inicis dels cinquanta. Va ser allà on, remenant les pells d'ocells, aprengué a diferenciar-ne les espècies. El 1951 o 1952, al Museu, contactà amb en Frederic Travé i Alfonso, que per a ell esdevindria un exemple, un molt bon amic i també pedra angular en la creació de la *Sociedad Española de Ornitología* (SEO). Maluquer explica l'origen de la represa ornitològica moderna a Catalunya amb la fundació de la SEO el 1954 (Maluquer, 1991, 1994). Va ser un dels 24 socis catalans dels 84, entre espanyols i estrangers, que constituïren la SEO el 1954. El pes i la força organitzativa dels catalans, que el 1953 ja duïen un esberrany força avançat del que hauria de ser la societat ornitològica catalana, obligà a una *entente cordiale* amb l'altre nucli de promotors (de Madrid i Valladolid principalment), de manera que es creà una secció regional catalana autònoma. Malgrat que l'autonomia era formal i organitzativa, i no econòmica, el simple reconeixement com a secció regional autònoma en la dècada dels cinquanta fou un fet absolutament insòlit en l'Espanya centralista del moment. La vinculació de Maluquer a la *Sección Regional Catalana* de la SEO està lligada al seu període de major activitat ornito-

lògica, que desenvolupà des dels anys quaranta fins al 1961. En les seves memòries centra els temes ornitològics o naturalistes majoritàriament abans de 1960. Diu: «*De la mateixa manera que en els anys cinquanta havia donat força conferències i cursos sobre ornitologia, en els seixanta, sense deixar de continuar parlant dels ocells, vaig ésser molt més requerit per les qüestions socioeconòmiques*». (Maluquer, 1997).

Maluquer era un generalista humanista poc interessat en l'especialització i el coneixement de metodologies i eines modernes com ara l'ordinador. Curiosament, però, el 1983 fou president del Consell d'Administració del Centre Informàtic de la Generalitat de Catalunya, S.A. Amb la seva fina ironia, el 2006 m'escriu: *Gràcies pel teu interès a «informatitzar-me»*. Sempre romangué fidel al suport paper; intel·lectual i lletraferit, disposava d'una recanuda facilitat i capacitat per comunicar per escrit. Tingué una gran formació literària personal i per simbiosi, gràcies al contacte continuat amb grans literats, com ara Josep Maria de Sagarra, Josep Pla i, especialment, el seu amic íntim Joan Fuster, que sojornava a casa seva sempre que venia a Barcelona. A més, va obrir portes facilitant que en Fuster publicqués al *Correo Catalán* i al *Noticiero*, i aconseguint que els «senyorassos» del tèxtil li passessin mensualment una aportació. Maluquer utilitzava «*un estil precís i sense artificis, amb una erudició justa, de primera mà i adequada al desenvolupament argumentatiu, que mai no fa la sensació de ser gratuïta*» (Reig-Ferrer & Ferrer, 2006) Totes les seves publicacions són interessants i amenes, en especial les seves memòries (Maluquer, 1997).

S'estrenà com a publicista el 1951, amb una nota bibliogràfica sobre les doctrines polítiques en la Catalunya medieval, publicada en una revista clandestina de la Facultat de Dret. En Salvador Maluquer i Maluquer, en un inventari exhaustiu i minuciós, ha catalogat, de Joaquim

Maluquer, gairebé 800 títols, entre llibres, articles —a revistes i a diaris—, veus d'enciclopèdies o diccionaris, capítols de llibres, pròlegs i notes bibliogràfiques. Per exemple, fou col·laborador especialista en «ocells» per al Diccionari de la llengua catalana (DIEC), editat per l'Institut d'Estudis Catalans el 2007. Els llibres que publicà són disset, tots inclosos a l'annex bibliogràfic d'aquest article; un d'ells publicat originalment en francès, cinc en castellà i la resta en català. La major part de la seva producció ha estat de temàtica socioeconòmica. Els articles de temes relacionats amb la natura i els naturalistes representen un 10 % del total, dels quals la meitat són d'ornitologia. Va signar tota la producció en solitari llevat de vuit títols, quatre dels quals són articles científics.

Inicià la temàtica ornitològica el 1952 amb *Notas para el estudio de las aves de Lérida*, un article que posà sobre el mapa ornitològic les terres de ponent (Maluquer, 1952). Cobrar honoraris per publicar en revistes científiques era i és una raresa. Curiosament, per aquest treball a la revista científica *Pirineos*, cobrà «un petit gir» (Maluquer, 1997). Imaginem que el patrocinador fou el director de la revista, Enrique Balcells i Rocamora, cofundador de la SEO amb ell, i habitual mecenes de moltes obres científiques.

L'interès pels treballs de síntesi es manifestaria aviat amb *Las características ornitológicas de Cataluña* (Maluquer, 1955) i, poc després, amb *Els Ocells de les terres catalanes* (Maluquer, 1956; figura 3). Posteriorment féu la síntesi sobre la història de l'ornitologia a Catalunya (Ferrer *et al.* 1985), ampliada després als Països Catalans (Maluquer, 1986). Prolífic escriptor: en solitari, publicà quatre llibres d'ornitologia (Maluquer 1956, 1958, 2008; Maluquer & Carrete, 1982); un fet únic, o gairebé, a casa nostra i més per a un ornitòleg no professional. De tota la seva producció sobre ornitologia l'obra de major impacte

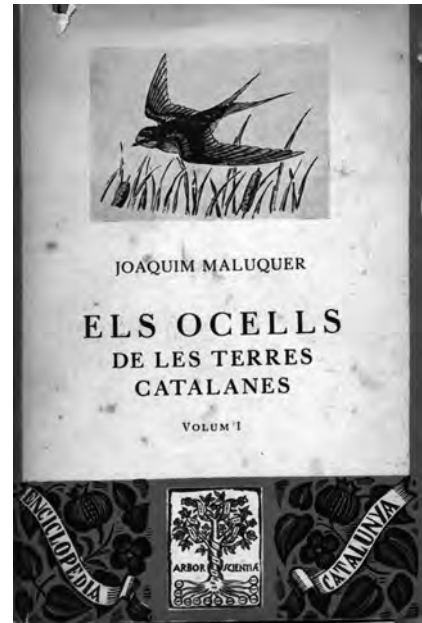

FIGURA 3. El Joaquim Maluquer ornitòleg sobresurt amb «Els ocells de les terres catalanes», obra de referència durant tota la segona meitat del segle XX.

fou *Els ocells de les terres catalanes* (Maluquer, 1956), amb edicions molt ampliades el anys 1973, 1981 i 1987. Segons Reig-Ferrer & Ferrer (2006) ha estat «l'obra clàssica per excel·lència de la divulgació ornitològica de la literatura catalana». Aquests mateixos autors esmenten: «Des del punt de vista d'estricta interès científic ornitològic hi ha diferències entre les edicions, millorant en la forma i els continguts amb el temps de manera paral·lela a la millora en el coneixement ornitològic del país. Cal destacar com a element molt positiu el fet de recopilar i passar a paper les observacions d'ornitòlegs de camp al·lèrgics als escrits. Sense la seva contribució, en especial en els ambientalment difícils anys setanta, aquestes observacions s'haurien perdut».

Vist amb l'òptica actual, sobta l'agosarament (potser a causa de la seva joventut, 26 anys) d'atrevir-se a afrontar un objectiu tan

ambicions, quan en aquell moment hi havia molt poc coneixement sobre els ocells dels Països Catalans. *Els ocells ...* funcionà com a primer manual d'ornitofauna en català i tingué una importància gran en la generació d'ornitòlegs catalans entre els anys 1950 i 1980. En l'article de Reig-Ferrer & Ferrer (2006) s'examina amb detall la gènesi del llibre (un encàrrec de l'editor Josep Maria de Casacuberta) i la figura de l'autor en relació amb l'obra.

La major part de les seves publicacions científiques i conferències sobre ornitologia es produïren entre 1952 i 1960. Amb posterioritat es concentrà en els treballs històrics i en els reculls, bibliogràfics i de dades, provinents d'altres ornitòlegs —és el cas de les successives reedicions del manual *Els ocells de les terres catalanes*—. En total publicà deu articles científics, dels quals sis a *Ardeola* (Boada & Maluquer, 1981; Maluquer 1955, 1960, 1971; Travé & Maluquer 1959; Maluquer & Travé 1961); dos al *Butlletí de la ICHN* (Ferrer *et al.* 1985, Maluquer 1992); un a *Pirineos* (Maluquer, 1952), i un altre a *L'Abellerol* (Ferrer *et al.*, 2001). Les millors aportacions a l'ornitologia històrica són els treballs de Maluquer & Travé (1961), Maluquer (1971), Ferrer i col. (1985), Maluquer (1986), Maluquer (1992) i Ferrer i col. (2001). La seva darrera publicació sobre el món de l'ornitologia fou el sentit obituari del seu cosí i company de viatges naturalistes Artur Sarró i Martín (Maluquer, 2009).

Alguns aspectes importants de la seva biografia en relació amb l'ornitologia i la conservació de la natura restaren diluïts o amagats, com el fet d'introduir la importància del món dels ocells i de la conservació de la natura en les altes esferes de la política i de la cultura catalanes. Va ser molt destre en la utilització de tota mena d'eines per a la causa conservacionista. Quan era secretari del Consell Executiu de la Generalitat salvà de la tala el centenari bosc pirinenc de la Mata de València d'Àneu, ajornant l'aprovació de l'expedient relatiu a la

tala i guanyant, així, temps per lluitar i negociar la conservació del bosc.

Molt sensible a la temàtica de la dessecació dels marjals, una de les seves actuacions més notables fou en relació amb la conservació dels Aiguamolls de l'Empordà. En Josep del Hoyo destaca que «*el seu paper, diplomàtic però decidit, va ser essencial en el final feliç que va tenir aquella campanya*». Una anècdota de la campanya il·lustra la subtileza i el «*savoir faire*» que el caracteritzaven: quan l'aleshores conseller de Governació Macià Alavedra havia de visitar els Aiguamolls per examinar la possibilitat de compra dels terrenys per part de la Generalitat, Maluquer va suggerir a Jordi Sargatal (responsable de la campanya de conservació) de viatjar fins a Perpinyà per comprar *champagne* francès. Després d'un bon dinar al camp, aquest darrer rematà la jugada traient sobtadament el *champagne*. La cara del gourmet conseller canvià positivament en adonar-se de les fineses dels «menystinguts» ecologistes. Sembla que l'ampolla de *champagne* va fer més per la protecció dels Aiguamolls que molts discursos.

Aquesta campanya el posà en contacte amb en Jordi Sargatal, a qui posteriorment avalaria i donaria suport. El suport continuat a naturalistes mediàtics, com el mateix Sargatal, en Martí Boada o, sobretot, en Ramon Folch foren accions molt importants. En el període dels setanta als noranta, de baixíssima sensibilitat ambiental governamental i social, els contactes i el suport de Joaquim Maluquer permeteren que aquests «fillols» (*sensu* Martí Boada) es poguessin mantenir com a professionals del medi ambient i alhora accedir a projectes de gran volada com per exemple la valuosa enciclopèdia «Biosfera» (Folch, 1993).

Altres actuacions aparentment de to menor però amb incidència important foren els ajuts per a l'obtenció de fons. Fins els anys noranta la mancança de publicacions ornitològiques de nivell a l'abast del gran públic fou un dels

principals problemes per al desenvolupament de l'ornitologia catalana moderna. Per això quan, el 1982, li vaig demanar finançament per a bibliografia ornitològica, ell aconseguí, via CIRIT, 200.000 pessetes (3.600 € paritaris) per comprar principalment llibres d'identificació i monografies d'Europa, Àfrica i Nordamèrica. També es fotocopiaren i relligaren obres antigues, rares o exhaurides de la península Ibèrica i França, majoritàriament, extretes en bona part de la biblioteca particular de Frederic Travé. Aquesta bibliografia, ingressada a la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona, contribuí força a pujar el nivell de les monografies bàsiques creades durant la meitat dels vuitanta, com ara l'Atles ornitològic (Muntaner *et al.*, 1984), o el volum 12 (Els ocells) de la «Història Natural dels Països Catalans» (Maluquer, 1986).

En el món de l'ornitologia (i en la majoria d'altres àmbits) fou un independent, i no sempre coincidí amb les actuacions dels ornitòlegs dirigents. Al marge de les diferències en algunes polítiques sobre conservació de la natura, recordo un parell de discordances: una relativa al projecte «*Atles dels ocells nidificants*», i l'altra en relació amb la modificació d'alguns noms comuns patrònics dels ocells catalans.

Quan el 1980 vaig parlar-li del projecte del primer atles d'ocells nidificants de Catalunya i Andorra (Muntaner *et al.*, 1984), ell considerà superflu destinar esforços per cercar diners destinats a un atles a aquella escala. El patrocini final el vaig trobar en l'Obra Social de la Caixa de Barcelona. Li vaig encomanar, però, la presentació en públic del llibre. Quan va estudiar la temàtica i en va veure els resultats, la seva ànima de sociòleg va copsar ràpidament el paper polifacètic dels atles (cultural, biogeogràfic, conservacionista, d'escola de naturalistes, etc.) i l'onze de desembre de 1984, en la presentació, va fer una defensa encesa dels projectes de ciència ciutadana dels atles naturalistes.

El 1986 els traductors al català de la guia de camp d'identificació d'ocells «Peterson» (Peterson *et al.*, 1993) convocaren una assemblea d'ornitòlegs, majoritàriament coneguts i actius, per consensuar el canvi o la modificació de 35 noms de la llista patró dels ocells en català. Alguns canvis eren potser fruit de noves tendències o d'opinions diverses però d'altres tenien tot el sentit, ja que substituïen termes obsolets, com el d'*àlic-roig* per descriure el *flamenc*; altres eren errors, com el del *falcó vesper*, que mai no ha estat un falcó i que actualment s'anomena *aligot vesper*. Maluquer discrepà i s'oposà amb intensitat a qualsevol canvi de la llista patró original de 1954, de la qual era un dels pares, bàsicament perquè pensava que moltes de les propostes eren fruit d'opinions molt personals, sense arrelament social.

La persona

Joaquim Maluquer traspuava reflexió, serenor i afabilitat barrejada amb crítica i ironia. La seva consubstancial modèstia és probablement la qualitat que més pregonen els articles i treballs que se li han dedicat. Dos elements ho avalen: l'escassetat de fotos seves en actes públics i privats, i el fet que mai no fes constar els títols de doctor. Jo personalment no vaig saber, fins que es varen publicar les seves memòries, l'excepcionalitat de ser doblement doctor, en sociologia i en dret. Detallista en tots els fronts de la vida, recordo que a les darreries dels setanta, amb motiu d'un dinar multitudinari a casa meua, em regalà una caixa de bombons, un dels regals que més il·lusió em feia, i que mai no m'havien fet ja que aleshores era considerat un present per a dones.

Molt gelós de la seva vida privada, els temes personals els deixava de banda o els tocava solament de resquitllada, en els escrits —incloses les memòries (Maluquer, 1997)—. Les opinions dels seus dos fills, la Beth i en

Joan, aporten elements per il·luminar aquesta vessant personal més desconeguda, de la qual la seva dona —Maria Rosa Margalef i Meler— constituï el suport emocional i estructural més fonamental (Milian, 2011). Ell i la Maria Rosa anaven plegats a tot arreu, fins el punt que alguns amics els anomenaven «els siamesos». Aporten també altres visions interessants les memòries publicades d'amics o coneguts seus, molts d'ells destacats en la vida i/o en la cultura catalana, com ara Antoni Bascompte, Josep Maria Bricall, Armand Carabén, Josep Espar, Ramon Folch i Guillen, Albert Manent i Manuel Ortinez.

Tenia dues grans qualitats, escasses avui: escoltar i aconsellar amb seny. La seva capacitat de treball fou per a mi sempre envejable, i mai no transmetia la sensació d'home ocupat, malgrat estar sempre embolicat en temes i càrrecs importants. En l'anàlisi de les persones gaudia de la virtut, també molt escassa en el món ibèric, de discriminar entre ideologia i vàlua professional. Així, per exemple, quan durant el franquisme en Josep Maria de Sagarra i en Josep Pla foren negligits per part dels puritans de la pàtria (*sensu* Joan Fuster), ell sempre, en privat i en públic, els defensà com a dos pesos pesants de la literatura catalana de tots els temps. En la mateixa línia també separava els interessos particulars dels interessos de país. Molt autoexigent en coherència, treball i objectius vitals, la seva mètrica, però, no l'aplicava als altres. Per això no fou intolerant amb el pensament d'altri. Ajudà, potèncià i mantingué amistat amb persones de tot l'arc ideològic, des de l'extrema dreta fins als comunistes. Ell, però, era catalanista conservador amb tocs lliberals, catòlic convençut i practicant. Molt influït, de jove, per Pere Figuera i Jordi Pujol, en aquells temps antipartits i partidaris de fer pinya mitjançant amplis moviments o plataformes del tot inclusives, com diu la seva filla, ell «*mai no es va voler afiliar a cap partit*» (Milian, 2011) tot i que ideolò-

gicament estava molt proper a una democràcia cristiana catalanista. Treballà eficaçment en els dos primers governs autonòmics, però no era tarradellista i, en canvi, sempre va estar molt proper al programari i a la persona de Jordi Pujol (Maluquer, 1997).

Li agradava captar els personatges «*a la manera d'un operador amb la seva càmera fotogràfica. És per això que els he titulat Memòria amb figures*» (Maluquer, 1997). En record seu recopilò algunes imatges de la seva figura procedents de diferents «operadors»:

El catedràtic d'història contemporània de la Universitat Pompeu Fabra, el Dr. Enric Ucelay-Da Cal, en una carta del 12 de desembre 2011, deia:

Un home profundament catalanista, preocupat per la transformació forçada de la seva societat (i que per tant, com sovint passa als catalans, plantejava problemes generals europeus o espanyols fora de temps, massa tard o massa aviat, com en aquest cas): és a dir, el llibre «L'assimilation des immigrants en Catalogne», significativament editat en francès primer, el que diu molt al favor seu (i que recorda, per dir-ho d'alguna manera la seva formació en el marc noucentista). Un home sorgit de la tradició catòlica catalanista, que es reflecteix en el llibre «Memòria amb figures», títol evocatiu d'una visió o consciència plàstica de la realitat; amb una perspectiva clàssica catalana sobre un país entès com a industrial, però amb fortes arrels agràries, sotmès de nou a la pressió del canvi (el seu «L'estructura econòmica de les terres catalanes»). I com a culminació lògica d'un «homenot», amb sentiment de nissaga (la biografia del destacadíssim advocat i polític liberal i després de la Lliga, «Joan Maluquer i Viladot: juriconsult i polític»). Però ... amb una estima per la terra del tot personal i particular, més encara, íntima, que es tradueix en la seva obra sobre els ocells.

El catedràtic de psicologia de la salut de la Universitat d'Alacant, Dr. Abilio Reig-Ferrer,

en una carta del 4 de maig de 2005, fa un altre retrat basat principalment en les memòries que escrigué Maluquer: «*Toda la obra transpira un enorme respeto y amor a las raíces, una apuesta patriótica leal y radical (en el sentido de ir a la raíz de la cosas), la pasión por los amigos, la honda satisfacción por el trabajo bien hecho en sus múltiples ocupaciones, y una fina capacidad de observación psicológica. Es una persona convencida de lo que hace y de lo que tiene que hacer; una persona totalmente ubicada; fiel y leal a la tarea patriótica catalana, radicalmente convencido y sin ningún tipo de titubeo, y con una concepción optimista del hombre y de su destino. Pero también (...) en muchos otros casos, hace un tratamiento casi notarial de acontecimientos, /au dessus de la mêlée/, sin permitirse debilidades personales ni fragilidades psicológicas.*»

L'amic Folch, en la seva nota a El Periòdic (Folch, 2011) diu: «*Joaquim Maluquer ha estat un determinant home discret. A la indústria tèxtil, al sector gasista, al Govern de la Generalitat, a l'Hospital Clínic, a la Institució Catalana d'Història Natural, a la Fundació Enciclopèdia Catalana ... Era a tot arreu, tractant sempre de passar desapercbut, antítesi de tants que gallegen de tot sense fer gran cosa. Ell feia que les coses passessin, les medalles no li interessaven gens. Li devem molt.*»

Finalment, hi ha el retrat sintètic de la seva filla (Ferrer, 2011), que diu: «*Tenia uns ideals molt clars que li venien de l'etapa universitària i enllaçaven amb la seva tradició familiar: el motor de la seva vida van ser l'amor al país, a la llengua i a la natura.*»

La darrera aparició pública Joaquim Maluquer en relació amb l'ornitologia fou el juny del 2010, en la presentació a la Pedrera de la «Guia dels ocells de Catalunya, País Valencià i Balears» (Estrada *et al.*, 2010. Ja llavors el vàrem trobar excessivament prim, símptoma de la malura que trauria el cap per Sant Josep de 2011, amb la detecció d'un càncer molt

estès que el féu sotmetre a una operació el 4 d'abril. Es recuperà malament, i des del 20 de juliol la davallada fou vertiginosa, vivint pràcticament de gràcia les darreres dues setmanes. La matinada del 15 d'agost de 2011, amb vuitanta anys, ens deixava, i en paraules del seu fill, «*sense haver patit dolor físic ni psíquic, ni haver expressat en cap moment un sol mot de queixa.*»

Deixem el comiat al poeta ornitòleg Josep Maria de Sagarra, que ell tant estimava:

*Si has clos els ulls d'aquell que tant volies,
Sents la fredor i la calma de la neu,
Però a mesura que se'n van els dies,
El mort viu i respira dintre teu*

Agraïments

Salvador Maluquer i Maluquer, Josep Maria Camarasa i Castillo, Ramon Folch i Guillén, Enric Ucelay Da-Cal, Maria Rosa Margalef i Meler, Joan Maluquer i Margalef, Abilio Reig-Ferrer, Martí Boada i Juncà, Enric Carrera i Gallissà, Salvador Filella i Cornadó, Albert Martínez i Vilalta, Jordi Sánchez i García, i Josep del Hoyo Calduch.

*Xavier Ferrer
Professor de la Universitat de Barcelona,
i vicepresident de la ICHN el 1990
20.12.2011*

Bibliografia

- BOADA, M. & MALUQUER, J., 1981. Urogallo (*Tetrao urogallus*) en Lèrida. *Ardeola*, 28: 156.
- CAMARASA, J. M. 2000. Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural, 1899-1999. *Memòria 14*. Institució Catalana d'Història Natural. Barcelona.
- CAMARASA, J. M. 2007. El llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans: el reconeixement de la natura com a forma d'ordenació del territori. In: *Aportacions catalanes en el camp de la urbanística i de l'ordenació*

- del territori, des de Cerdà als nostres dies. (Pié, R. Ed.). Societat Catalana d'Ordenació del Territori/Agrupació d'Arquitectes Urbanistes de Catalunya. Barcelona. p. 305-337.
- ESTRADA, J.; JUTGLAR, F. & LLOBET, T. 2010. *Ocells de Catalunya, País Valencià i Balears*. Lynx & ICO. Barcelona.
- FERRER, X., (en premsa). Joaquim Maluquer Sostres (Barcelona, 11 desembre 1930- 15 agost 2011), un determinant home discret. *L'Abellerol*, 45.
- FERRER, X., 2011. Joaquim Maluquer Sostres, un amagat fundador i protector de DEPANA. *L'Agró Negre*, 19-20: 10-12.
- FERRER, X.; MALUQUER, S.; MALUQUER, J. & MARTINEZ, A. 1985. L'Ornitologia a Catalunya. *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 50: 187-197.
- FERRER, X., REIG, A. & MALUQUER, J. 2001. Record de l'ornitòleg Estanislaus Vayreda i Vila en el centenari de la seva mort. *L'Abellerol*, 14: 8-9.
- FOLCH, R. (Ed) 1976. *Natura: ús o abús? Llibre blanc de la natura als Països Catalans*. Barcino. Barcelona.
- FOLCH, R. (Dir.) 1993. *Biosfera* (11 vol.). Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- FOLCH, R. 2011. La roda: Joaquim Maluquer Sostres. *El Periódico*, 28/8/2011: 9.
- IEC (ICHN). 1977. Els sistemes naturals del delta de l'Ebre. Treballs de la Institució Catalana d'Història Natural, 8. IEC. Barcelona.
- IEC 2001. *Directori de les societats filials*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- MALUQUER, J. 1952. Notas para el estudio de las aves de Lérida. *Pirineos*, 8(25): 421-470.
- MALUQUER, J. 1955. Características ornitológicas de Cataluña. *Ibérica*, 308: 26-31.
- MALUQUER, J., 1955. Observaciones ornitológicas en Ibiza. *Ardeola* 2(1): 182-184.
- MALUQUER, J. 1956. *Els ocells de les terres catalanes*. 1ª ed. Barcino. Barcelona.
- MALUQUER, J. 1958. *Las aves*. Col. Enciclopedia Pulga, 483. Ediciones G.P. Barcelona.
- MALUQUER, J., 1960. Algunas observaciones ornitológicas en Santa Maria de Queralt (Barcelona). *Ardeola*, 6(2):352-353.
- MALUQUER, J. 1971. Las aves de la Albufera de Valencia y del Delta del Ebro, en la bibliografía antigua. *Ardeola*, vol. esp.: 335-380.
- MALUQUER, J. 1986. Aspectes històrics dels estudis ornitològics als Països Catalans. In: *Història Natural dels Països Catalans* (X. Ferrer; A. Martínez & J. Muntaner. Ed.). Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Vol. 12: *Ocells*. p. 44-60.
- MALUQUER, J., 1992. Notícia de la fauna de Catalunya i Andorra al final del segle XVIII. *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, 60: 5-21.
- MALUQUER, J., 1994. Origen de la ornitologia en Cataluña. *La Garcilla*. 90: 22-24. Madrid.
- MALUQUER, J., 1997. *Memòria amb figures*. Thassàlia. Barcelona.
- MALUQUER, J. 2008. *Conèixer i estimar els ocells*. Pòrtic. Barcelona.
- MALUQUER, J., 2009. Artur Sarró: psiquiatra, viatger i naturalista. *L'Abellerol*, 38: 9-11.
- MALUQUER, J. & TRAVÉ, F., 1961. Presencia y extinción del Francolin en la Península Ibérica e Islas Baleares. *Ardeola*, 7, 1961, 129-156.
- MALUQUER, J. & CARRETE, J. 1982. *Cuaderno de aves para el príncipe*. Gustau Gili. Barcelona.
- MANENT, A. 1997. Memorias de mi generación. *La Vanguardia*, 24/11/1997: 19.
- MILIAN, A. 2011. «Rara avis» del catalanisme. *El Temps*, 30/8/2011: 41-45.
- MUNTANER, J.; FERRER, X. & VILALTA, A. 1984. *Atlas dels ocells nidificants de Catalunya i Andorra*. Ketres. Barcelona.
- PETERSON, R.T.; MOUNTFORT, G. & HOLOM, P.A.D. 1993. *Collins field guide guid birds of Britain and Europe*. Harper Collins.
- REIG-FERRER, A. & FERRER, X. 2006. Quan els ocells van parlar en català: 50è aniversari de «Els ocells de les terres catalanes». *L'Abellerol*, 30:4-7.
- TRAVÉ, F. & MALUQUER, J. 1959. Excursión ornitológica de verano al bosque de Poblet y Montes de Prades. *Ardeola*, 5: 185-195.

Altra bibliografia de Joaquim Maluquer i Sostres

- MALUQUER, J. 1963. *L'assimilation des immigrés en Catalogne*. Tesi de doctorat de sociologia per la Universitat de Ginebra. Librairie Droz. Ginebra.
- MALUQUER, J. 1963. *Estructura econòmica de les terres catalanes*. Barcino. Barcelona.
- MALUQUER, J. 1964. *Curso de Agentes de Seguros*. Centro de Cultura por Correspondencia. San Sebastián.
- MALUQUER, J. 1965. *Població i societat a l'àrea catalana*. A.C. Barcelona.
- MALUQUER, J., 1973. *La política algodонера (1940-1970)*. Tesi de doctorat en dret per la Universitat Autònoma de Barcelona. Catalana de Estudios Económicos. Barcelona.)
- MALUQUER, J., 1994. *Rafael Patxot i Jubert, mecenes i científic*. Pòrtic. Barcelona.
- MALUQUER, J., 1995. *Joan Maluquer Viladot, jurisconsult i polític*. Pòrtic. Barcelona.
- MALUQUER, J. 2000. *Del Quebec a la Patagònia*. Proa. Barcelona.
- MALUQUER, J. 2003. *A l'encontre d'altres cultures*. Proa. Barcelona.
- MALUQUER, J. 2003. *Què pensa Pere Duran Farell*. Proa. Dèria. Barcelona.
- MALUQUER, J. 2006. *Per l'Àfrica de l'Índic*. Proa. Barcelona.

Annex:

Currículum vitae abreujat de Joaquim Maluquer i Sostres, confeccionat per Maria Rosa Margalef Meler el 18 de desembre de 2011.

1930 Nascut a Barcelona l'11 de desembre.

1948-1953 Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona.

1954-1961 Assessor de la Companyia d'Assurances «Lepanto, S.A.»

1957 Premi Enric de Larratea de l'Institut d'Estudis Catalans per «*Els ocells de les Terres Catalanes*», Ed. Barcino (1a ed. 1956).

1959-1961 Assessor de la Companyia d'Assurances MAPFRE.

1960-1962 Professor de Sociologia a l'Institut Catòlic de Ciències Socials (ICESB).

1961-1962 Professor ajudant de classes pràctiques de la Facultat de Ciències Econòmiques, per impartir classes de Sociologia.

1963 Doctor en Sociologia per la Universitat de Ginebra.

1963 La integració al Mercat Comú. Problemes i suggerències. 2n Premi del «Concurs per a noves generacions d'advocats». Col·legi d'Advocats.

1967 Premi Duran i Bas de l'Institut d'Estudis Catalans per la Població i societat a l'àrea catalana (Barcelona, Ed. A.C., 1965).

1973 Doctor en dret per la Universitat Autònoma de Barcelona.

1961-1965 Col·laborador setmanal a «El Correo Catalán».

1962-1978 Secretari general de l'associació empresarial tèxtil cotonera (SECEA).

1966-1975 Fundador i president de la Cooperativa de Crèdit i Estalvi de Barcelona.

1967-1971 Col·laborador setmanal a «El Noticiero Universal».

1971-1978 Conseller-secretari i novament col·laborador setmanal d'«El Correo Catalán».

1966-1975 Fundador i president de la Cooperativa de Crèdit i Estalvi de Barcelona.

1967-1971 Col·laborador setmanal a «El Noticiero Universal».

1971-1978 Conseller-secretari i novament col·laborador setmanal d'«El Correo Catalán».

1972-1979 Membre Junta Directiva d'Òmnium Cultural.

1975-1980 President de la Junta Administrativa de l'Hospital Clínic i Provincial de Barcelona.

1976-78 i 1998-2000 President de la Institució Catalana d'Història Natural.

1976-2011 Fundador i membre del Consell Assessor de DEPANA.

1978-1980 Director General de Promoció Social del Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya.

1978-1994 Membre Jurat Premis d'Honor Jaume I, de la Fundació Carulla-Font.

1978-1994 Membre del Consell Diocesà d'Economia. Arquebisbat de Barcelona.

1978-2011 Patró de la Fundació Asepeyo (més tard Fundació Antoni Serra Santamans, de la qual fou president l'any 2011).

1980-1984 Secretari del Consell Executiu de la Generalitat.

1982-1990 Vocal de la Junta de Govern de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau.

1983 Vocal del Patronat de la Muntanya de Montserrat, en representació de la Generalitat de Catalunya.

1983 President del Consell d'Administració del «Centre Informàtic de la Generalitat de Catalunya, S.A.».

- 1984-1990 Membre del Consell d'Administració de «Catalana de Gas y Electricidad».
- 1984-1985 Membre del Consell Assessor de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- 1985-2001 Membre del Patronat de la «Fundació per a les Escoles Parroquials».
- 1985-1991 Membre del Consell Social de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- 1987-2011 Fundador i membre de la Junta del Grup Català del Capítol Espanyol del Club de Roma.
- 1990-2010 Patró de la Fundació Enciclopèdia Catalana.
- 1990-1994 Vocal del Consell Econòmic (esdevingut després Social) de la Universitat Pompeu Fabra.
- 1991-1993 Vicepresident de Comercial FLEXICO, S.A.
- 1996 Creu de Sant Jordi, de la Generalitat de Catalunya.
- 1997-2008 Patró de la Fundació Territori i Paisatge, de l'Obra Social de Caixa de Catalunya.
- 1999 Soci d'honor de la Societat Valenciana d'Ornitologia
- 2000-2009 Patró de la Fundació Milhenni, de la Mútua General de Catalunya de Previsió (més tard Mútua General de Catalunya).
- 2003 Premi Jaume I, d'Acció Cívica. Fundació Carulla-Font.
- 2003 Soci d'honor de la Institució Catalana d'Història Natural
- 2004 Homenatge de la *Sociedad Espanyola de Ornitologia* als socis fundadors, en el 50è aniversari de la SEO (Madrid).
- 2004 Distinció de la *Sociedad Espanyola de Ornitologia* per 50 anys a favor de l'ornitologia a Catalunya (Barcelona).
- 2005-2011 Assessor de la Comissió Horitzó 2006, de la Fundació Carl Faust (Jardí Botànic «Mar i Murtra», Blanes).
- 2006 Homenatge nacional als naturalistes catalans de la Universitat Catalana d'Estiu de Ciències Naturals (Mequinensa).
- 2009-2011 Membre del Consell Assessor de l'equipament cultural de la Masia Mariona «Can Patxot».